

OSMANLI ARAŖTIRMALARI

XXVIII

NeŖir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail. E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER

Misafir Editörler

Hatice AYNUR - Mehmet KALPAKLI

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXVIII

Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŖOĐLU'na

ARMAĐAN - IV

İstanbul - 2006

DİVAN ŞAİRLERİNİN DİLİNDEN SELÂM

*Ahmet MERMER**

*Gerçi kimse görmemiştir cân bedenden gittiğin
İşte ben gördüm gözümle kendi cânımdır giden
Lâ-edrî*

Önce Selâm

Türk edebiyatının şahsiyet -eser noktasında en zengin edebiyatlarından biri de Divan edebiyatıdır. Bugüne kadar bu edebiyatın esasını teşkil eden divanların çoğu metin noktasında ortaya konmuştur. Bu divanlardan bazılarının tetkiki/tahlilî çalışmaları yapılmıştır.¹ Bu çalışmalarda, daha çok divanlarda geçen "Din-Tasavvuf, Cemiyet, İnsan, Tabiat ve Eşya", üzerinde durulmuştur. Divan edebiyatını kavramlar açısından inceleme ise, malzemeye göre, yok denecek kadar azdır. İşte, biz de bu makalemizde Divan edebiyatının şiir sahasında geçen ve sözü edilecek olan *selâm* kavramı ve onun üzerine kurulan tasavvurları/şiire yansımaları tanıtmaya çalışacağız.

Selâm/Selâm ile ilgili kelimeler ve işaretler, insanlık tarihiyle eşit noktadadır. İnsanlar, tâ ilk çağlardan bugüne çeşitli kelime ve işaretlerle birbirlerine karşı tanış olduklarını, saydıklarını ifade etmeye çalışmakta idiler. Zaman ve devirler ne kadar değişirse değişsin, insanların arzuları, inançları, tutkuları ve

* Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

1 Ali Nihad Tarlan, *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*, İstanbul 1964; Mehmed Çavuşoğlu, *Necâti Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul 1971; Harun Tolasa, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973; Cemal Kurnaz, *Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili*, Ankara 1987; M. Nejat Sefercioğlu, *Nev'î Divanı'nın Tahlili*, Ankara 1990, Ayrıca Divanlar üzerine çalışılmış Master ve Doktora Tezlerinin inceleme bölümleri.

âdetleri pek değişmemiştir. Bir başka deyişle bunlar gibi insanlığın değişmeyen ortak değerleri vardır. Bu değerlerden biri de selâmdır.

Uygulama metinlerimiz Osmanlı şiiri olduğu için, bu makalede, Selâmın İslâmiyet'ten sonraki durumu göz önüne alınacaktır. Selâm konusu, sadece Osmanlı şiirine özgü bir konu değildir. Türk edebiyatının diğer dalları olan Halk edebiyatı ve Yeni Türk edebiyatı sahasındaki şair ve romancıların eserlerinden alınmış örnekler de az değildir². İnsanların birbirine esenleme sözü söyleme, tanışma ve yakın olmanın bir vasıtası olan selâmlamanın edebiyat ve kültürümüzde Dinî-Tasavvufî ve Sosyal boyutları ile karşılaşmaktayız.

Arapça bir kelime olan salime, sağlam, dokunulmamış ve sâlim olmak fiilinden türetilmiş bir isimdir. İsim olarak selâm, selamlama, selâmet, kurtuluş, ayıplardan ve âfetlerden koruma anlamlarında kullanılmaktadır.³

Selâm kelimesi, Kur'ân'da yaklaşık on iki yerde geçer. Bu kelimenin yer aldığı âyetlerin genelinde selâm, selamlama ifâdesi olarak kullanılır.⁴ Bunun yanı sıra selâm, âyetin birinde selâmet⁵, birinde duâ ve takdîs⁶, birinde Al-lâh'ın Esmâ-i hüsnâsından, yani O'nun adlarından biri⁷, birinde de peygamberlere "salât ve selâmlama"nın tavsiyesi⁸ olarak geçer. Bu âyetlerin ifâde ettikleri anlamlar göz önüne alındığında, İslâm dinince selâmın insanlar için, ne derecede önemli olduğu anlaşılır. Bu önemine binâen selâmın nasıl verileceği, nelerde verilmeyeceği gibi bir takım kurallar getirilir: Küçüğün büyüğe, atlının yayaya, bir yere girildiğinde selâm verme; oyun oynayanlara, şarkı

2 Örnekler Bkz. *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 2002, C. 4, s. 2482-2484.

3 C.Van Arendok, "Selâm" *İslâm Ansiklopedisi*, (M.E.B.), İstanbul 1966, C.10, s. 329-333.

4 "Bunların oradaki duâları "Yâ Allah, seni tesbih ve tenzih ederiz".Orada (aralarında) ki tahiyetleri (iltifatları) selâmdır". 10/10; "Çok esirgeyici Rab'den bir de selâmdır". 36/58; "Artık sağcılardan selâm sana" 56/91...

5 "O (gece) tan yeri ağarınca kadar bir selâmdır" 97/5

6 37. surenin çeşitli âyetlerinde yer almıştır.

7 "...selâm ve selâmetin ta kendisidir..." 59/23

8 "Şüphesiz ki Allah ve melekleri o peygambere çok salât ederler. Ey îmân edenler, siz de ona salât edin, tam bir teslimiyetle de selâm verin". 33/22; "Gönderilen (bütün) peygamberlere selâm" 37/181.

söyleyenlere, hamamda ve tuvalette olanlara selâm vermeme gibi.⁹ Osmanlılarda genellikle selamlama geleneği, yolda birine rastlanıldığında, bir meclise girildiğinde el göğsün üzerine konulup "selâmün aleyküm" veya "merhabâ" denilir, selamı alan/alanlar da karşılık olarak "ve aleyküm selâm" veya "merhabâ" derlerdi¹⁰. Yaygın anlayışa göre selâm vermek sünnettir, selâm almak farzdır. Esâsen halk inançlarına göre, "Selâm Allah'ındır". Bunların dışında Osmanlıda temennâ etmek, sabahlar/akşamlar hayr olsun, Allahısma marladık, Tanrı'ya emanet ol, uğurlar olsun gibi ifadeler de vardır. Eskiden yapılan kurultaylarda, Osmanlı saraylarındaki protokollerin en başta geleni ve belki de en önemlisi selamlaşmadır. Bugün de resmî/gayr-ı resmî törenlerde öyle değil mi?

Selamlamanın tasavvufta da önemli bir yeri vardır. Mesela, Mevlevîlikte semâ sırasında dört devreyi ihtivâ eden "Âyin-i Şerîf" in arasındaki duraklamalar için, kullanılan bir tabirdir.¹¹ Aynı zamanda dördüncü selâm bir beşâret/müjde merhalesidir. Bektaşîlikte şeriat, marifet, hakikat dört kapıdır. Dört kapı selamı vardır. Tasavvuf edebiyatında "Es-selâm... diye başlayan duâ, Abdülkadir Geylânî'nin türbesinde okunmak üzere yazılan selâmiyye/selâm-nâmeler yer alır.¹² Ayrıca Hacı Bektaş-ı Velî'yi methetmek üzere kaleme alınan şiirlere ad olarak verilen selâm-nâmeler vardır.¹³

Selamlama her millete mahsus bir kavramdır. Meselâ baş sallamak, şapka çıkarmak, "bonjur/bonsuar" gibi selamlamalar da Batı dünyasının selamlamasıdır.

Selamlamanın dinî cephesi yanında, toplumsal yönü de vardır: İnsanlar arasındaki yakınlaşmayı, barışı sağlayan, birbirine saygıyı/değer vermeyi öğreten bir olgudur. Bu konuda Yusuf Has Hâcib, şöyle demiştir: "*Selâm insanı insanların şerrinden korur; selâma mukâbele eden kimse selâmetini teminât altına almış olur*".¹⁴ Birbirleriyle karşılaşan tanıyan/ tanımayan kimselerin bir-

9 Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983, C. III, s.151.

10 Pakalın, *a.g.e.* III, 151.

11 *a.g.e.*, III, 152

12 Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2001, s.307.

13 Mustafa Tatçı, "Derviş Mustafa Azbî'nin İki Selâm-nâmesi", *Millî Folklor*, Ankara, C.1, S.6, s. 44-46.

14 Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*, s. 365

birini selamlaması, bir yönüyle benden sana zarar gelmez, rahat ol demektir, bir başka yönüyle de sevgi ışınlamasıdır. Şairini hatırlayamadığım şu sözde selâmın inceliği ve önemi dile getirilmiştir:

*Cânıma ezelde bir merhabâ sundu çeşm-i yâr
Öyle mest oldum ki gayrın merhabâsın bilmedim*

Yukarıdaki düşüncemizi teyit eden Bosnalı Sâbit'in şu beyti de mânidârdır:

*Şâd eyledükçe yâdları nev-peyâm ile
Yâd eyle âşinâları da bir selâm ile* G.289/1

Günümüzde "Selâmün aleyküm, iyi sabahlar/akşamlar, iyi günler, günaydın, merhaba" gibi ifadeler selamlamanın bir başka yansımasıdır. Selamlama, aynı zamanda medenî bir insanın vasfı, medenîliğin bir göstergesidir. Günümüz insanının maddî dünyasında gerçekten bu değere ihtiyacı olduğunu, bir moral kaynağı sayıldığını dile getirirsek, her halde yanılmış olmayız. Aynı zamanda selam ile ilgili Türkçede selâm almak, selâm durmak, selâm çakmak, selâm etmek/eylemek, selâm olsun, selam sabah, selam verip borçlu çıkmak, selâmını esirgemek, selâmete çıkmak, selâmetlemek, selamlaşmak, selamlık, selâmsız... gibi ifâdeler yer almaktadır.

Selâmın Türkçe'deki tanımını da şöyledir: "İnsanların birbiriyle karşılaştıklarında kullandıkları yakınlık, dostluk, saygı ifâde eden söz, yaptıkları işâret veya hareket".¹⁵

İnsanlığın bu önemli ortak değeri olan selâm konusunun Divan şairlerince nasıl dile getirildiğini, nasıl algılandığını, nasıl işlendiğini örneklerle sergilemeye çalışalım. Bu konu yaklaşık kırka yakın dîvân taranarak elde edilen beyitlerle sergilenmeye çalışılmıştır. Bu tespitlerden sonra bazı beyitler seçilerek örnek verilmiştir. Sergilenen beyitler seçmedir. Değilse çok geniş bir konu ve pek çok da örneği vardır.

15 *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*, Milli Eğitim Bakanlığı, C. IV, s. 2482.

Sonra Kelâm

Dîvân şâirleri, şiirlerinde selâmı işlerken değişik tasavvurlar sergilemişlerdir. Bu sergilenen tasavvurların merkezi, diğer unsurlarda olduğu gibi, genellikle sevgilidir. Bunun yanı sıra âşık ve geleneğe dayalı tasavvurlar da az değildir. Selâmın kelâma dönüştüğü tasavvurlar şunlardır:

Selâm-Övgü/Güneş-ay

Şâirlerden bazıları, kasîdelerinde memdûhu/pâdişâhu, övmek ve yüceltmek için onu güneşe benzetmiş, selâm veren insanın eğilmesi ile ayın (hilâl) şekli arasında bir ilişki kurarak, ona selâm verenin de ay olduğu tasavvurunu ortaya çıkarmıştır:

*Gördi kim ta'zim ile çıkmışlar istikbâl için
Mâh-ı nev iki bükilüp bunlara virdi selâm* Mesîhî, K.4/10

*Mihr-i sipihr-i mekremet ol kim cenâbına
Gökden hilâl iki bükilüp virür selâm* Bâkî, K.23/15

*İd ol kişiyedir bu cihânda ki eyleye
Sen âfitâb-talat ile merhabâ seher* İshak Çelebi, K.8/18

Hayâlî'nin şu beytinde yukarıdaki beyitlerin tam tersine âşık güneşe benzetilmiştir:

*Ol âfitâb-ı sipihr-i saâdetiz ki bizim
Gelir her ay hilâl-i felek selâmımıza* Hayâlî, G.67/4

Selâm-Bâd-ı sabâ

Divan şiirinde haberleşme genellikle âşık ile sevgili arasındadır. Bu şiirlerin pek çoğunda haberleşme mektup, nâme iledir. Ayrıca bir başka haberleşme aracı olarak beyitlerde bâd-ı sabâ'ya rastlanılır. Dîvân şâirleri, âşıkların selâmını sevgiliye göndermek için, sabâ rüzgârını araç olarak kullanmışlardır. Bu vasıtalı selâma dîvânlarda sıkça rastlamak mümkündür:

*Ey bâd-ı sabâ benden ilet yâra selâmı
Şol gamzeleri arbedeci aynı harâmî* Nesîmî, G.411/1

Çü el irmez ki kalam ana secde
Eyâ bâd-ı sabâ apar selâmı K.Burhaneddin G.500/8

İlet benüm selâmumu dildâra iy sabâ
Arz eylegil peyâmumu ol yâra iy sabâ Ahmedî, K.1/1

Varursan ey sabâ ol zülf-i şebgûna selâm eyle
Düşerse hem dil-i mahbûs u mahzûna selâm eyle Vecdî, G.63/1

Bulursan gönümi bâd-ı sabâ zülf-i dil-ârâda
Meded lutf eyle benden var mahzûna selâm eyle
 Mirzâzâde Sâlim, G.249/2

Şu beyitlerden ilkinde, âşık selâmının bâd-ı sabâya gizli iletilmesi söylenirken, ikinci beyitte sevgiliden haber getiren sabâ, âşık/benefşe ile alay etmiştir:

Selâmı gizlü ilet Ahmedîden ana sabâ
Nihân-ı yâre edeb olmaz âşikâra selâm Ahmedî, G.451/9

Hattun selâmını getirür bâg u râgda
Eyler sabâ benefşeye anunla rîş-hand Revânî, G.40/4

Sevgilinin âşığa selâm vermemesi/selâm vermesi

Sevgilinin, âşığa selâm vermemesi sıkça görülen bir tasavvurdur:

Ne bir peyâm işitdüm ne bir selâm senden
Yolunda bin kez ölen değmez mi bir selâma Ahmedî, G.577/6

Nice efsûs olmayum ki bana virmez bir selâm
Her rakîb-i nâ-kese bin merhabâ eyler dirîğ K.Aynî, G.259/2

İdgehde rast gelikçe o şeh âşıklara
Şöyle vaz' eyler ki güyâ merhabâ bilmez nedir
 Nâilî-i Kadîm, G.41/2

Bunun yanı sıra nâdir de olsa sevgilinin âşığa selâm verdiği görülür:

*Fırsat el virdi bizimle merhabâ itdi nigâr
Şâdlukdan n'ola ger dolâb raks ura revân* Mesîhî, K.14/15

*Selâm itmişsin ey hûrî-likâ âdemlük itmişsin
Câhim-i fûrkatiün şimdi bana Dârü's-selâm oldu* Zâîf, G.1583-2

*Dü-çâr oldukda aldık bir selâmın râh-ı kûyunda
Ne minnet var dahi 'âlemde bu ihsânın üstünde* Zihnî, G.278/3

*Bugün hışm idüp ol meh-rû selâmın bendeden kesdi
Nedür hışma sebep bâri aceb bilsem neden kesdi* Cem Sultan, G.327/1

Göz ucuyla selâm

Âşıklar, sevgililerden ilgi, yakınlık beklerler. Bu arzularına kavuşamayan âşıklar, sevgilinin göz ucuyla vereceği bir selâma bile razı olmaktadır:

*Var ise rahmun Mesîhî bendene
Göz ucuyla kıl irakdan merhabâ* Mesîhî, G.9/7

*Begün ömrün çoğ olsun al duâyı
Göz ucuyla unutma merhabâyı* İshak Ç. Mes.186

*Rahmet ol âşüfte vü şeydâya kim dildârdan
Bir göz ucuyla irakdan merhabâyâ cân virür* İshak Ç. G.32/2

*Bana ayn-ı saâdet göz ucuyla bir selâmundur
Bütûn dünyâca izzet yarım ağız bir kelâmundur* Nev'î, G.137/1

*Dönüp bakmış giderken kullarına iltifât itmiş
Komamış gûşe-i çeşm ile ihsânın selâm olsun* Nev'î, G.369/3

*Göz ucuyla yeterdi Enverî bir merhabâ itse
Sana ger iki âlemde nigârün çeşm-i fettâni* Enverî, G.259/5

Ahmet Talat Onay'ın *Mazmunlar* adlı eserinde Sâbit ve Erzurumlu Hâzık'ın şu beyitlerinde "harbe ucu" ifâdesi ile karşılaştık. Mızrak ucu anlamına gelen bu tabîr, sevgilinin göz ucuyla bakmasının karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu tasavvurlarda sevgilinin bakışı önemli rol oynamıştır:

Harbe ucuyladır yine tarz-ı muâmele
Îmâna gelse de niğeh-i çeşm-i kâfiri Sâbit, G.342/4

Selâmı nîze ucuyla verir bize şimdi
O gamze oldı karîn eşkıyâya hayf Erzurumlu Hâzık, G.135/2

Bizim ile zeban-ı hançer ile söyleşir şimdi
Ser-i rehde dü-çâr oldukda evvel merhabâ derken
Nâbî, G.337/2

Gör ne müşkildür niğehle merhabâ üdüklerin
Fasîhî, Mûs.I/3

Göz ucunun yanı sıra "kirpik ucu" ifâdesiyle de Visâlî'nin şu beytinde karşılaştık:

Bu Visâlîden selâmı çünkim idersin dirîğ
Kirpigünüün ucına yârı ki geçür kıl merhabâ Visâlî, G.4/7

Kaş ile selâm

Zâtî'nin Dîvânı'nda rastladığımız şu üç beyitte, âşık, sevgiliden kaşıyla bir selâm isteme tasavvuru yer almıştır:

Kaşı ile bir selâma dil-rübânun cân diler
Nola saht olsam gücüm yitmez kemânı katı pek Zâtî, G.686/6

Bir selâm almağa kaşumla dilersin bin cân
Nice saht olmayalum biz ki kemânun katı pek Zâtî, G.706/4

Biñ cân-bahâ diler vire kaşı ile bir selâm
Kim söyleşür nigâr ile katı kemânı pek Zâtî, G.728/4

El ile merhabâ

Zâtî Dîvânı'nda, ay yüzlü güzellerin birbiriyle öpüşürken âşıklarına bir merhabâ etmeye ellerinin değmediği ifâde edilen şu beyit de mânîdardır:

*Elleri degmez bizümle merhabâ itmeklige
Birbiriyle öpüşürler şevk ile her meh-cebîn* Zâtî, G.1020/2

Yine aynı şâirin gazellerinin birinde âşığın selâmını iletmek için mendil söz konusu edilmiştir:

*Bizden elini öpüp irişdür selâmumuz
Bin bin du'âlar it aña her bâr dest-mâl* Zâtî, G.835/6

*Nâmesin Emrî bu al tamgalu kâğıd itdüğü
Nâzükâne merhabâyâ el sunar cânâ sana* Emrî, Kıt./14-2

Göz öperek selâm

Cafer Çelebi'nin Dîvânı'nda geçen şu beyitte âşıktan sevgiliye bir haber iletip, iki gözün öpüp sevgiliye binlerce selâm edildiği:

*Yâ Rab kim ola k'ilede benden peyâm ana
Öpüp iki gözün ide bin bin selâm ana* Cafer Ç., G.7/1

İşve selâmı

Cafer Çelebi'nin şu beytinde, sevgili âşığı görünce saçını dişlerinin arasına almış, onun bu cilvesi de selâm için remz olmuştur ifâdesi yer almıştır:

*Gördi beni dişine aldı hamûde zülfîn
Ca'fer meger ki dilber remz eyledi selâma* Cafer Ç., G.185/7

Sevgilinin gözünün başka tarafa bakmasının işve selâmı olarak nitelendirilmesi Reşîd'in şu beytindedir:

*Taraf-ı gayra bakar görse beni cüdelerün
Böyle mi pâdişehüm yoksa selâm-ı işve* Reşîd, G.121/4

İşret selâmı

Reşîd'in aşağıdaki beytinde de işve selâmı ile karşılaşmıştır:

*Ağyâr yanımda hiç kesdür
Vermem bile bir selâm-ı işret* Reşîd, G.121/4

Rûm ili tarzı selâm

Rûm ili güzelleriyle sarılmanın bayram merhabâsı olarak kabul edilmesinde Enverî'nin beytinde rastlanılmıştır:

*Rûmî güzelleriyle sarılmak zamânıdur
Rûm ili tarzı olsa sezâ merhabâ-yı îd* Enverî, G.33/4

Gönül yapma

Aşağıdaki beyitte, memdûhun sabah vakti verdiği selâm, gönül yapma selâmı olarak değerlendirilmiştir:

*Yapdun sabâh gönlümüzi bir selâm ile
Güyâ ki bir 'imârete saldun binâ seher* İshak Çelebi, K.8/30

Ağyâr/Rakîb selâm

Dîvân şiirinde sevgilinin yakın olduğu kişi başkaları veya rakiplerdir. Âşık bu birliktelikten huzursuz ve şikâyetçidir. İşte şu beyitlerde de sevgilinin başkalarına selâm vermesi karşısında âşığın öfkesini dile getirmek için, testere ile âşığın sin harfine benzeyen dişleri arasında ilişki kurulmuştur:

*Virse ağyâr-ı siyeh-rûya selâm ol nâzenîn
Erre-i mihnet çeker ser üstine dendân-ı sin* Emrî, G.342/1

*Lâmveş ol kim düttâ olup sana vermez selâm
Erre olsun farkına ol zâlimin dendân-ı sin* Hayâlî, s.65-27

Kapıdan içeri girme-selâm

Dine ve geleneğe bağlı olarak bir yere girildiği zaman oradakilere selâm verildiği şu beyitte dillendirilmiştir:

*Çü hüsnün içine girdüm didüm selâmu âleyk
Kapundan içerü girene bir selâm gerek*

K.Burhaneddin G. 794/8

Kabirde selâm

Zâtî'nin şu beytinde âşığın kabrine sevgilinin gelmesi üzerine, âşığın ayağa kalkarak selâm vermesi tasavvuru yer almıştır:

*Eger ol âb-ı hayvân u kıyâmet-kadd ü İst-dem
Gelirse kabrime kalkam diyem hâ merhabâ ömrüm*

Zâtî, G.963/3

Bayramlık-merhabâ

Bayramlarda çocuklara hediye verilerek sevindirilir. Gelibolulu Âlî'nin şu beytinde, sevgilinin âşığa nazar etmesi/bakması bayramdır. Âşığın gönül çocuğunun bayramlığı da bir merhabadır:

*İd oldı senden bir nazar ayn-ı saâdetdür sevdiğüm
Dil tıflının bayramlığı bir merhabâdur sevdiğüm*

G.Âlî, G.367/1

Misafir-selâm

Mirzâzâde Sâlim'in manzum mektubundaki şu sözünde, Çubuklu'nun taze ağaçlarının yan yana duruşu, ziyâretçilerin selâmını almak için, ev sahiplerinin hâzır durmasına benzetilmiştir. Misâfirlerin selâm vermesi bu benzetme içerisinde yer almıştır:

*Tâze nahlân-ı Çubuklu ise dîvân turmuş
San selâm almağa züvvârına hâzır olmuş*

Mirzâzâde Sâlim

Namazda selâm

Namazda sağa ve sola selâm vermek namazın şartlarından. Birkaç şâirin dîvânında âşığa yüz vermeyen sevgilinin, namaz gereği kendisinden tarafla selâm vermesi düşüncesine yer verilmiştir:

*Safların düzüp namaz ehli virürdi her fakîr
Begler agalar gibi sagına solına selâm*

Mesîhi, K.4/3

*Ey dil tekâsül itme terâvihe var ki yâr
Şâyed ki yanula vire bizden yana selâm*

Behîşîf, G.357/3

Kuru/sâde selâm

Bazı beyitlerde aşîğın sevgilinin yanında bir kuru selâmlık hatırının olmadığı ifâde edilmiştir:

*Gurbetde revân itdi gözi yaşını İshak
Yanunda seniün değmedi bir kuru selâma*

İshak Çelebi, G.280/5

*Esîr-i kûşe-i hicrânı yâd eyle be hey zâlim
Meveddetnâme olmazsa hemân sâde selâm olsun*

Dâniş, G.437/4

Aşağıdaki beyitte görüleceği üzere, sâde ve kuru selâmın yanında, bir de yarım ağız selâm da şu beyitte yer almıştır:

*Merhabâ didi gelüp yarım ağız yâr bana
Sanki bağışladılar bana dünyâyı tamâm*

Zâtî, G. 989/6

Selâm sabâh

İshak Çelebi'nin şu beytinde, güneşin sabah doğmasından yola çıkılarak, güneş yüzlü sevgilinin sabah eğer âşîğa görünmezse, âşîğın onunla selâm sabâhı keseceği (yakınlığı) ifade edilmiştir:

Gün gibi 'arz-ı cemâl itmez isen bize sabâh

Ey güneş yüzlü seniünle ne selâm u ne sabâh İshak Ç., G.20/1

Merhabâsız

Sevgiliye sitem etmek için "merhabasız" tabiri de Zâtî'nin şu sözünde karşımıza çıkmıştır:

*Yollar ögmekde selâm olsun bana
Merhabâsızlarda ışk olsun sana*

Zâtî, G.20/3

Yaklaşık kırk dîvânı tarayıp tespit ettiğimiz beyitlerden bazılarını yukarıda örnek olarak sunduk. Bunların dışında Zâtî'nin,

*Îd-i ekberdür yüziin gördük nigârâ merhabâ
Birbiri ile halk ider îd olsa zîrâ merhabâ* G.188

Üsküplü İshak Çelebi'nin,

*Bizden ol bî-vefâ nigâra selâm
Yâr-ı bî-ahd ü bî-karâra selâm* G.51

Nev'î'nin,

*Çün kim didiün cana gelüp ey 'ışk-ı canan merhabâ
Sabr u sükkân yâ-hû disün derd-i firâvân merhabâ* G.10

Kütahyalı Rahîmî'nin,

*Sabâya var yüri yârâna benden çok selâm eyle
Selîmü'l-bâl ile ihvâna benden çok selâm eyle* K.8

Vecdî'nin,

*Varursan ey sabâ ol zülf-i şeb-gûna selâm eyle
Düşerse hem dil-i mahbûs u mahzûna selâm eyle* G.63

matlılı kaside ve gazeller, rediflerinden de anlaşılacağı üzere, baştan sona selâmla ilgilidir. Süleyman Çelebi'nin Mevlid'inde en önemli unsurlardan biri de salât ve selâm konusudur.

Madem ki selâm konusunu irdeledik. Bu konudan hareketle merhûm hocamızın ruhuna da selâm...

Önce selâm, sonra kelâm, sonunda da ve's-selâm...

Kaynaklar

Arendok, C. Van. "Selâm" *İslâm Ansiklopedisi*, (M.E.B.). İstanbul 1966, C.10, s. 329-333.
Akdoğan, Yaşar. "Ahmedî Dîvânı ve Dil Hususiyetleri: Gramer, Sentaks, Sözlük." Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, 1979. 2c.

Âhî Dîvânı. Haz.Mustafa Kaçalın, Ali Tanyeri. Basıma hazır proje.

- Ahmet Paşa Dîvânı.* Haz. Ali Nihad Tarlan. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1966.
- Amrî Dîvânı.* Haz. Mehmed Çavuşoğlu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1979.
- Bâkî Dîvânı.* Haz. Sabahattin Küçük. Türk Dili Kurumu, Ankara 1994.
- Behiştî Dîvânı.* Haz. Yaşar Aydemir. MEB, Ankara 2000.
- Bosnalı Alaeddin Sâbit Dîvânı.* Haz. Turgut Karabey. Sivas 1991.
- Cem Sultan'n Türkçe Dîvânı.* Haz. İ. Halil Ersoylu. AKM, Ankara 1989.
- Çantay, Hasan Basri. *Kur'ân-ı Hakîm ve Me'âl-i Kerîm.* İstanbul 1974, c.I-III.
- Çavuşoğlu, Mehmed. *Necâtî Bey Divanı'nın Tahlili.* İstanbul 1971.
- Atalay, Râfet. "Çeşmizâde Mustafa Reşid Dîvânı." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 2004.
- Birgören, Hamdi. "Dâniş Dîvânı." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, 2004.
- Emrî Dîvânı.* Haz. Yekta Saraç. Eren Yay., İstanbul 2002.
- Erzurumlu Zihnî Dîvânı.* Haz. Muhsin Macit. Kültür Bakanlığı, Ankara 2001.
- Gökâl, Halûk. "Fasîhî Dîvânı." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, 2001.
- Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânı: Vâridâtü'l-Enîka.* Haz. Kudret Altun. Özlem Kitabevi, Niğde 1999.
- Gemuhluoğlu, Fethi. "Yeniden Bir Merhaba," "Türkülere Merhaba." *Dostluk Üzerine.* İstanbul 1978.
- Hayâlî Bey Dîvânı.* Haz. Ali Nihad Tarlan. Akçağ, Ankara 1992.
- Güftâ, Hüseyin. "Hâzık Mehmed Efendi'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divanı'nın Tenkitli Metni." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1992.
- Kadı Burhaneddin Dîvânı.* Haz. Muharrem Ergin. İstanbul 1981.
- Karamanlı Aynî ve Divanı.* Haz. Ahmet Mermer. Akçağ, Ankara 1997.
- Kütahyalı Rahîmî ve Dîvânı.* Haz. Ahmet Mermer. Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2004.
- Kurnaz, Cemal. *Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili.* Ankara 1987.
- Mermer, Ahmet. "XV.yy.da Yazılmış Bilinmeyen Bir Nazire Mecmuası ve Aydınlı Visâfî'nin Bilinmeyen Şiirleri." *Millî Folklor*, 56 (Kış 2002).
- Mesihî Dîvânı.* Haz. Mine Mengi. AKM, Ankara 1995.
- Mezâkî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni.* Haz. Ahmet Mermer. Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 1991.
- Mîr-zâde Sâlim Dîvânı.* Haz. Adnan İnce. Ankara 1994.
- Nâbî Dîvânı.* Haz. Ali Fuat Bilkan. MEB, İstanbul 1997, c.I-II.
- Nâilî-i Kadîm Dîvânı.* Haz. Haluk İpekten. Akçağ, Ankara 1990.
- Nedîm Dîvânı.* Haz. Muhsin Macit. Akçağ, Ankara 1997.

- Nesîmî*. Haz. Hüseyin Ayan. Akçağ, Ankara 1990, c.I-II.
- Nef'î Divanı*. Haz. Metin Akkuş. Akçağ, Ankara 1993.
- Nevî Dîvânı*. Haz. Mertol Tulum-Ali Tanyeri. İÜ Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1977.
- Nigârî Dîvânı*. Haz. Azmi Bilgin. İstanbul 2004.
- Onay, Ahmet Talat. *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Haz. Cemal Kurnaz. MEB, İstanbul 1996.
- Örneleriyle Türkçe Sözlük*. Milli Eğitim Bakanlığı, C. IV.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul 1983, C. III.
- Râmi Dîvânı*. Haz. Erdal Hamami. Kültür Bakanlığı, Ankara 2001.
- Revânî Dîvânı*. Haz. Mehmet Kalpaklı. Proje.
- Sefercioğlu, M. Nejat. *Nev'î Divanı'nın Tahlili*. Ankara 1990
- Şeyhülislâm Yahyâ Divânı*. Haz. Hasan Kavruk. MEB Yay., Ankara 2001.
- Tarlan, Ali Nihad. *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*. İstanbul 1964.
- Tatçı, Mustafa. "Derviş Mustafa Azbî'nin İki Selamnâmesi." *Millî Folklor*, C.1, S.6.
- The Life and works of Tâcîzâde Cafer Çelebi, With a critical edition of his Divan*. Haz. İsmail Erünsal. İÜ Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1983.
- Tolasa, Harun. *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara 1973.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul 2001, s.307.
- Ümmî Dîvân Şâirleri ve Enverî Dîvânı*. Haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı. MEB, Ankara 2001.
- Üsküblü İshak Çelebi Dîvânı*. Haz. Mehmed Çavuşoğlu-M.Ali Tanyeri. Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul 1990.
- Vecdî ve Divânçesi*. Haz. Ahmet Mermer. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 2002.
- Zâtî Dîvânı*. Haz. Ali Nihâd Tarlan. İÜ Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1967, c. 1-3